

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-20>

УДК 930(100+477)

Северова О.В., Биков О.В.

Рівненський державний гуманітарний університет

ПРОБЛЕМА МІФОЛОГІЗАЦІЇ ІСТОРІЇ В ЗАРУБІЖНІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Анотація. Історична міфотворчість базується на понятті міфу. Міф у звичному розумінні – це оповідь про богів, героїв, духів. Незважаючи на те, що сучасні дослідження проблеми міфологізації охоплюють різноманітні аспекти міфології, необхідність ґрунтовного історичного аналізу проблематики міфу як форми інтерпретації історії залишається актуальною і потрібною в період спотворення історичної дійсності під впливом глобалізаційних процесів. Сьогодні міф є зворотною стороною будь якого процесу, особливо в історії та політиці. Історичний міф – це потужна зброя пропаганди нового і новітнього часу. Тема міфологізації історії привертає увагу все більшої кількості дослідників соціально-гуманітарної сфери пізнання. Зважаючи на це, постає питання первинної систематизації накопиченого історіографічного матеріалу.

Ключові слова: міф, міфологізація, історіографія, міфологічне мислення, сучасна міфологія.

Severova Olga, Bykov Alexander

Rivne State Humanities University

THE PROBLEM OF THE MYTHOLOGY OF HISTORY IN INTERNATIONAL AND DOMESTIC HISTORIOGRAPHY

Summary. The theme of mythologization of history is attracting the attention of an increasing number of researchers in the social and humanitarian field of knowledge. Thus, the question of the primary systematization of the accumulated historiographic material arises. The purpose of this article is to summarize the historiographical material on the problems of humanitarian spheres of creativity and mythologization, to analyze the main scientific approaches to the interpretation of a historical myth, to determine the features of mythologization as a phenomenon of distortion of public consciousness. Taking into account the specificity of the problem, we have analyzed a wide range of scientific works. The content-based research can be divided into four groups: 1) Western English-speaking and German-speaking historiography; 2) Polish historiography; 3) Russian historiography; 4) contemporary Ukrainian historiography. The first group includes Western English-speaking and German-speaking historiography, whose representatives in their research form the concept of myth, study the essence of mythologized knowledge and identify certain theoretical aspects of mythological processes. The second group of historiography consists of studies of Polish historians. For a long time, Polish historiography has been playing the role of a kind of repeater of the ideas of Western historiography on the grounds of Ukrainian historical theoretical thought. The scientific works of Russian researchers on the problem of mythologization are devoted to various aspects of mythology. They investigate its structure, classifications of modern myths, individual aspects of their functioning and ways of influencing society, as well as features of the mythology of power, the ideas that underlie its activities. These works form the third group of historiography in our study. Contemporary Ukrainian historiography, which is the fourth group, considers the subject of historical myth in the context of the demythologization of the Soviet historical heritage. Despite the fact that modern studies of issues of mythologization cover various aspects of mythology, the need for a thorough historical analysis of the problem of myth as a form of interpretation of history remains relevant and necessary in the period of distortion of historical reality under the influence of globalization processes.

Keywords: myth, mythologization, historiographic.

Постановка проблеми. Ускладнення і прискорення соціальних процесів та поглиблення раціоналізації всіх сфер життя в ХХ столітті, призвели до парадоксу: раціональну картину світу яка все більше ускладнюється можна відобразити в масовій свідомості тільки шляхом граничного спрощення соціальних концепцій – на кшталт концепцій «кінця історії», «зіткнення цивілізацій», «золотого мільярда» і т.п. Разом з тим, такого роду концепції самі стають елементами соціальних міфів, засобами впливу на масову свідомість, духовно-моральні орієнтації і політичний процес. Вивчення політичних уподобань і політичного вибору з достатньою очевидністю показує віртуальність багатьох раціонально обґрунтованих інтересів і парадоксальність політичної поведінки. Один міф може бути пояснений за допомогою іншого міфу. Тоді другий по відношенню до першого виступає як контр-міф.

Аналіз останніх досліджень публікацій. Наукові роботи сучасних дослідників проблеми міфологізації присвячені різноманітним аспектам міфології, її структури, класифікації сучасних міфів, окремих аспектів їх функціонування і способів впливу на суспільство, особливостей міфології влади, ідей, які стоять в основі її діяльності.

Це в першу чергу дослідження філософії міфу (О. Косарев, Г. Оботурова, А. Ставицький [17]), антропології міфу (А. Лобок, Л. Воеводина), загальної теорії політичної міфології (І. Кравченко, В. Ібрагімова, Т. Євгенєва, радянської міфології (М. Восленський, А. Щербінін [22], Г. Осипов [13], проблемам взаємовпливу міфу і науки (В. Буденкова, А. Ставицький [18], В. Комаров.), міфологізації політичних відносин в країнах СНД (О. Панарін [14], А. Логунов, В. Іванов, В. Левашов, С. Кордонський).

Велику кількість робіт присвячено використанню міфів у психологічних та інформаційних

війнах (В. Дубицька, М. Калашніков, С. Кара-Мурза [8], В. Крисько, В. Лисичкін, Г. Мельник, Г. Почепцов [15], Л. Шелепін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Тема міфологізації історії привертає увагу все більшої кількості дослідників соціально-гуманітарної сфери пізнання. Зважаючи на це, постає питання первинної систематизації накопиченого історіографічного матеріалу. Створення системи розподілу історіографії на категорії відповідно до визначених критеріїв, дозволить сформулювати розуміння еволюції поняття міф та прослідкувати напрямки впливу процесу міфологізації в галузі соціально-гуманітарних знань.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є узагальнення історіографічного матеріалу з проблем міфотворчості та міфологізації, аналіз основних наукових підходів до інтерпретації історичного міфу, визначення особливостей міфологізації як явища спотворення суспільної свідомості.

Виклад основного матеріалу статті. Міфологічне мислення і дослідження стародавніх міфів привернуло увагу вчених XIX століття у зв'язку з відкриттям етнографічних груп, що знаходяться на ранніх стадіях розвитку, а також з розвитком соціології релігії. У XX столітті був накопичений величезний фактичний матеріал в області вивчення міфів, релігійних символів і ритуалів, зроблено спроби дослідити архаїчні пласти людської свідомості, систематизовані і узагальнені стародавні міфологічні тексти (Дж. Фрезер, М. Еліаде, М. Малерб, К. Леві-Стросс, Л. Леві-Брюль, Дж. Кембелл, К. Хюбнер), методами аналітичної психології виведена залежність поведінки людей від міфологічних образів підсвідомості (К. Юнг). У сучасних дослідженнях, до яких належать і праці представників соціально-філософського напрямку, мова йде про вивчення різних аспектів сучасної міфології, її структури, класифікації сучасних міфів, окремих аспектів їх функціонування і способів впливу на суспільство, особливостей міфології влади та ідей, які основою її діяльності.

Досягнутий рівень наукових результатів дозволив використовувати поняття міф не тільки до стародавніх спільнот, але і до сучасної історичної науки та політики. Сучасність породила також потребу в нових дослідженнях політичних процесів, пов'язаних з секуляризацією і масифікацією соціальних явищ (Г. Лебон, Х. Ортега-і-Гассет та ін.), А також впливу на свідомість засобів масової інформації (Г. Тард), з виділенням основних стилів мислення (К. Мангейм), з проясненням ролі номінації, стилів життя і символічного капіталу в формуванні політичних груп (П. Бурдьє), з реалізацією медіа-комунікативної функції влади (Н. Луманн), з новими проявами ірраціональних мотивів в масовій поведінці (С. Московичи).

Враховуючи специфіку проблеми, нами здійснено аналіз масиву наукових праць. Опрацьовані наукові дослідження за змістовою ознакою можна поділити на чотири групи: 1) західна англійська та німецькомовна історіографія; 2) польська історіографія; 3) російська історіографія; 4) сучасна українська історіографія.

До першої групи належить західна англійська та німецькомовна історіографія, представники якої у своїх дослідженнях формують поняття міфу, вивчають сутність міфологізованого знання та визначають окремі теоретичні аспекти міфологізаційних процесів.

Одними із перших дослідників, що інтерпретували історичний міф, є представники німецької філософської школи Е. Касіпер і К. Юнг.

Поняття «міф» К. Юнг використовував в значенні стародавнього уявлення про світ, розповіді про богів, духів, обожнених героїв, предків. Неусвідомлена людиною область психіки, в якій зосереджені архаїчні структури, що пояснюють світобудову і моделюють поведінку, називалася у нього колективним несвідомим, а самі ці структури – архетипами [24].

К. Юнг подає концепцію про існування універсального для будь якого суспільства феномену «колективного несвідомого». Дослідник визначає наявність в глибинних пластах колективної психіки двох архетипів часу – «циклічного» і «лінійного», а також архетип «Раю», який обумовлює існування міфологем («ідеального суспільства» та «ідеальної людини»). Саме із змісту міфологем починається процес міфологічної інтерпретації історичної дійсності і відбувається становлення міфоісторії. Це процес синтезу в суспільній свідомості «внутрішнього», «ідеального» – змісту міфологем і «зовнішнього», «образу» – історичного факту, залишеного історичною подією. При цьому не будь-яка історична подія піддається міфологізації.

Е. Касіпер у своїй основній праці «Філософія символічних форм» [8] сформував теорію міфу і міфологічного мислення в рамках свого розуміння філософії культури. Міф для нього – самостійна форма мислення, пізнання світу, ця форма, на його думку, протилежна науковому пізнанню і передує йому, згідно шкали історичного розвитку. Він доводить, що незважаючи на це, міфологічне мислення існує сьогодні: «Якщо ми спробуємо розкласти наші сучасні політичні міфи на їх складові частини, то виявимо, що вони не мають жодної нової риси. Всі вони були вже досить давно відомі» [9, с. 60].

Е. Касіпер [9, с. 60] протиставляє міфологізоване знання (чи такого роду свідомість) науковому знанню чи науці, приписуючи міфу чи міфічному мисленню специфічну логіку, що дозволяє відображати дійсність у символічний спосіб, і такий, що користується метафорами, і до якого не застосовується наукова прискіпливість. Деякі автори (наприклад, П. Гіз, який розглядає історію як mythhistory), пропонують якимось «діалектичне» співіснування між логосом (logos) і міфом (mythos) в історичній нарації, і вважають, що фрагменти типу mythos можливо відрізнити від фрагментів типу logos, пов'язаного з класичним критерієм істини [20]. Це вимагає попереднього визнання операційного джерельного критерію, у світлі якого істинними є ті відомості, що мають надійне відношення до джерела, тобто про них джерело говорить безпосередньо, при цьому саме джерело – автентичне й вірогідне. Натомість М. Еліаде [23] не виділяє значних розбіжностей між міфом та наукою (чи теорією), хоч і не розписує детально спільне при їх співставленні. Міф є невід'ємний від науки так само, як невід'ємний від культури і людського мислення.

Абсолютно відмінний напрямок дослідження міфів представляє Р. Барт, який виклав свою теорію в есе «Міф сьогодні» та монографії «Мифология» [4]. Особливістю його теорії полягає в тому, що Р. Барт повністю переносить міф з області антропології та історії в сферу мови. Насамперед міф для Р. Барта – не історія або розповідь, міф – це форма, зміст якої потенційно може бути абсолютно будь-яким. Він зазначав: «...з самого початку необхідно твердо заявити, що міф є певною комунікативною системою... Звідси виявляється, що це не може бути ані річчю, ані поняттям чи ідеєю; це форма, спосіб означення. Далі нам доведеться поставити дану форму в історичні межі, визначити умови її застосування, знову наповнити її соціальним змістом; але перед усім її варто описати як форму» [4, с. 265].

Міф у Р. Барта тісно пов'язаний з ідеологією, яку він, як і всі «ліві» інтелектуали його часу, трактував в рамках марксистської традиції. У самому загальному сенсі ідеологія для Р. Барта – спотворене відображення соціальної дійсності, що виражає інтереси певних груп, які прагнуть зберегти існуючий порядок речей. Інструментом для цього спотворення і є міф, а міфологія в соціальних науках стає подібною евристиці і софістиці в риториці.

Постмодерністично налаштовані філософи історії та історики відходять від загальнотеоретичного дискурсу і переходять до вивчення більш вузької проблематики, пов'язаної з міфотворчістю. Зокрема, Д. Лакапра [1, с. 24] та Г. Келнер [2] критично ставляться до міфу когерентності, що є своєрідним чинником тиску або внутрішньою вимогою конструювання в нарації цілісного, внутрішнього зв'язного образу, позбавленого таких елементів, що їх англійською мовою називають «неприкріплені кінці». Ці автори вважають, що принцип когерентності (тобто міф когерентності) є «тиранією для істориків» [2, с. 272].

Л. Крігер здійснив аналіз когерентності у світлі часового порядку нарації як її осі. Часові елементи, постійно присутні в історичній нарації, він називає її «часовими смислами» [3]. Він стверджує, що історик «мусить виходити з того, ніби такі відносини між фактами минулого, коли вони відбуваються послідовно або одночасно, утворюють сильніший зв'язок між ними, аніж звичайне протиставлення, і є не менш логічними, аніж логічний зв'язок, хоча й відмінними від нього» [3, с. 169]. При цьому він звертає увагу на естетичні аспекти (поруч із логічними) прагнення до літературної когерентності. Л. Крігер вважає, що без когерентності історична нарація зводилася б до звичайного літопису.

Загалом західна посмодерністична історіографія виокремлює проблему ставлення істориків до міфів і визначає можливі три основні типи такого ставлення. Перший тип ставлення впливає із радикального антисциєнтизму, згідно з яким не наука, а література лежить в основі культури. Це схильність вважати міфи повноправними складовими елементами нарації, тобто ставлення до міфів, як до культури, про яку не запитують, істинна вона чи хибна. Таке ставлення можна назвати фаталістичним. У його рамках існує оптимістичний варіант (міф можна назвати співтворцем культури), а також песимістичний (міф є неминучістю, з якою не варто боротися).

Другий тип ставлення, хоч і може бути пов'язаний з першим, спрямований на аналіз міфів, передовсім на їх відкриття, що можна певною мірою порівняти з деконструкцією текстів, проголошеною постструктуралістами (наприклад, М. Фуко чи Г. Вайтом), а також деякими постмодерністами. Такий аналіз можна трактувати як самодостатню мету, але він також може бути націлений на те, щоб історики усвідомили структуру створеної ними нарації. У таких випадках не проголошується програма виключення міфів з нарації чи з процесу її конструювання, а їх виявлення.

Третій тип ставлення має активний характер і найліпше відображає переконання істориків-практиків, які не хочуть відмовитися від тези про існування транскультурної наукової мови, а також не виступають за занурення історіографії до широко трактованої літератури, хоча загалом вони погоджуються із твердженням, що історична нарація має більше спільного з літературою, аніж видавалося у світлі позитивістської філософії історії.

Другу групу історіографії складають дослідження польських істориків. Досить тривалий час польська історіографія відіграє роль своєрідного ретранслятора ідей західного історіописання на терени української історичної теоретичної думки. Для вітчизняних істориків науковий доробок польських колег мав досить значний вплив на формування в українському науковому просторі теорії історичного міфу, яка базувалася на ґрунті методологічних засад західної наукової думки.

Значний вплив на конструювання теорії історичного міфу здійснив польський дослідник Є. Топольський. «Як ми пишемо і розуміємо історію» [20] стала останньою великою його працею у сфері теоретико-історичних досліджень. У даній роботі автор орієнтується на постмодерністську та постпостмодерністську філософію історії та у цьому зв'язку особливе значення надає наративізму, аналізуючи концепції М. Фуко, А. Данто та Ф. Анкерсмита. Надаючи істориків важливу роль в історичному пізнанні, вчений висунув ідею так званих базових фактів. Являючись віддзеркаленням джерельних даних, вони трактувалися як важливий фундамент пізнання на основі консенсусу дослідників.

Згідно з Є. Топольським, на основі цих базових фактів конструюється історичний наратив. Виходячи з цього дослідник формулює так званий парадокс історичної істини, яку він не сприймав ні як поодинокі твердження, ні як просту їх сукупність, але як складний наратив, тобто плюралізм істин у відповідному контексті.

Дослідник розробляє поняття історичного міфу і пропонує визначати їх як «висловлювання, котрі щось повідомляють нам про світ і при цьому здобули стихійно чи завдяки діям суспільних та політичних сил статус фактографічних або символічних істин – неперифікованих, «знерухомлених» і більш чи менш сакралізованих» [20, с. 208].

Польський вчений запропонував таку класифікацію міфів:

«1. Міфи як оповіді про походження світу, народів, племен, націй та держав, що зазвичай стають предметом етнологічного аналізу, а також міфи релігійного характеру.

2. Міфи, що пропонують певне бачення майбутнього (наприклад, міфи про комуністичне суспільство або про тисячолітній Рейх).

3. Історіографічні міфи (зокрема, наративні): а) фактографічні (що їх А. Грабський назвав подієвими); б) теоретичні, із тим застереженням, що з огляду на градаційність межі між фактографічними й теоретичними твердженнями чітко розмежування згаданих двох підвидів наративних (історіографічних) міфів провести неможливо.

4. Фундаментальні міфи (деякі автори називають їх фундаментальними метафорами) [20, с. 209–210].

Є. Топольський відзначав, що історіографічні міфи «з'являються через два основні процеси. Перший – це потрапляння до історичної нарації відомостей, що не підтверджуються надійними джерелами (а також невірне використання інформації з джерел). Другий – властивість людського мислення, що полягає в небажанні піддавати власні настанови перевірці, а це призводить до «знерухомлення» більших чи менших наративних цілостей, або ж їх догматизації (міфологізації). Це стосується і фактографічних, і теоретичних тверджень» [20, с. 210].

Наукові роботи російських дослідників проблеми міфологізації присвячені різноманітним аспектам міфології. Зокрема, її структури, класифікації сучасних міфів, окремих аспектів їх функціонування і способів впливу на суспільство, особливостей міфології влади, ідей. Дані спекти стоять в основі міологізації та складають третю групу історіографії нашого дослідження.

В. Півоев у своєму дослідженні «Мифологическое сознание как способ освоения мира» виділяв п'ять різних явищ, які інтерпретують суть міфу:

1) архаїчне уявлення про світ, результат його освоєння;

2) сюжетно оформлену і персоніфіковану догматичну основу релігії;

3) стародавній міф, який використовується у мистецтві, і є функціонально та ідейно перемисленим, перетвореним в художній образ;

4) відносно стійкий стереотип масової побутової свідомості, який обумовлений недостатнім рівнем інформування і достатньо високим рівнем довірливості;

5) пропагандистське та ідеологічне кліше, яке цілеспрямовано спотворює суспільну свідомість [19, с. 48].

Російська філософська і суспільна думка XIX–XX ст. демонструвала духовну наповненість і позитивну реміфологізацію історичного і соціального досвіду (М. Данилевський, К. Леонтьєв, К. Победоносцев, М. Федоров, С. Булгаков, М. Бердяєв, Л. Тихоміров, Г. Федотов, І. Ільїн), протидіючи надлишковій раціоналізації, яка руйнує глибинні основи існування соціуму. Досить послідовна і інтелектуально наповнена спроба позитивної реміфологізації була також представлена на початку XX століття в політико-філософському перебігу «консервативної революції» в Німеччині (О. Шпенглер, К. Шмітт, Е. Юнгер і ін.), обидва зазначених напрямки в значній мірі залишаються незатребуваними в сучасній політичній практиці. Тим часом, до розуміння діалектики раціонального і ірраціонального в актуальній політиці останнім часом приходять не тільки ви-

датні російські філософи (П. Гуревич, А. Панарін, В. Полосін і ін.), але й деякі видатні політологи (А. Мігранян, С. Марков).

Новий підхід до інтерпретації історичного міфу подає Л. Мосіонжик у дослідженні «Технологія історичного міфу» [11]. Унікальність підходу російського дослідника полягає в тому, що він, аналізуючи ідеї Л. Гумільова, А. Розенберга, Г. Вірта, О. Шпенглера, М. Трубецького, В. Дьоміна, А. Тойндбі, Дж. Толкієна, виділяє тридцять характеристик міфу. Це дає можливість вказати на певні риси, що їх поєднують. З-поміж цих рис головним видається те, що міф вважають певною, передусім, свідомісною цілісністю, а також, імовірно, й наративною, що містить у собі специфічний спосіб мислення (з догматичними рисами), і що є певним способом розуміння світу [10, с. 11].

Сучасна українська історіографія, що складає четверту групу, тематику історичного міфу розглядає в контексті деміфологізації радянської історичної спадщини.

Радянські міфи і стереотипи живуть і процвітають в сучасній Україні повсюдно, своїм корінням вони сягають російських імперських міфів, не дуже закамфльованих під радянські. Гірше, що в історіографії вони теж не викорінені. Зрештою, про те, як вони впроваджувались у загальний вжиток написано вже чимало літератури. Особливо докладно ці міфи і стереотипи розглянуто у фундаментальному тритомнику «Україна і Росія в історичній ретроспективі», більшість висновкових положень якого все ще, на жаль, не отримали поширення в сучасній українській історіографії. Спадок радянських міфів і стереотипів продовжує благополучно жити і функціонувати, а також штучно підтримуватись в свідомості громадян України [7, с. 21].

Л. Зашкільняк у статті «Історичні міфи і стереотипи як складова суспільної свідомості та соціальної практики» визначає наслідки впливу радянської міфології на сучасну історіографію історії України. Однією із головних причин такого впливу дослідник вважає подальше функціонування і штучне зміцнення тих історичних міфів і стереотипів, які були створені і фундаментально-силовим та маніпуляційним способом насаджено в свідомість громадян іншої держави – СРСР – її комуністичними правителями. Це в свою чергу призводить до розколу суспільної, ціннісної, історичної та інших форм свідомості населення Української держави і, як наслідок, маніпулювання цією, насамперед історичною, свідомістю з боку різних політичних сил [7, с. 21].

У статті «Радянські історичні міфи в сучасній українській історіографії: «старе вино в нових міхах»» [7] Л. Зашкільняк робить спробу типологізації радянської міфологічної спадщини. Автор також подає історіографічний аналіз праць українських істориків, які демонтують радянський історичний дискурс з простору української історичної думки.

Г. Єфіменко у статті «Невмирущі міфологеми радянської історіографії (на прикладі відносин між УСРР та РСФРР в 1917-1923 рр.)» [6] визначає основні об'єкти радянської міфотворчості, категорії теоретичних та подієвих міфологем, що стосуються історії радянської України 1917-1923 рр. Автор зазначає, що їх викорінення

є необхідною передумовою завершення «докорінного переосмислення концепції вітчизняної історії» та подальшого поступу досліджень з історії радянської України [6, с. 42].

Одним з небагатьох істориків, а швидше культурологів, які осмислюють колоніальний характер української радянської державності, є М. Рябчук. В одній з останніх праць («Постколоніальний синдром») (2011) цей аналітик дуже влучно показав, яким чином і коли формується колоніальний дискурс в Україні і якими є наслідки для суспільної свідомості імперської і колоніальної за суттю політики Росії в українських землях, що проводилась включно до 1991 р. [16].

У більшості підручників і посібників радянський період окреслюється в рамках утвердження комуністичного режиму, як чужого українцям. Проте зміст цих розділів наповнений далі історією «партійних комітетів» та політики Кремля, а не історією тої спільноти, яка складала зміст української державності. Ми не бачимо головного: як ця політика сприймалася різними етнічними і соціальними групами населення, та як вони реагували на неї в умовах комуністичного диктату. Певним виключенням є новаторська серія колективних монографій «З історії повсякденного життя в Україні», яку почав видавати Інститут історії України НАН України у 2010 р. [12]. Зібрані в цьому виданні матеріали і опрацювання, створюють зовсім нові можливості для синтезу української історії радянської доби, яка є віддаленою від політично-партійної історії та її міфотворчості, наближуючи до читачів реальний образ цілої епохи. Фактично, це є не просто історія повсякденності, а соціально-культурна історія, в якій образ України значно повніший і цікавіший.

Сьогодні в світовій та українській історіографії нагромаджено велику кількість фактографічного матеріалу, який заперечує радянську версію «великої вітчизняної війни», яка не була «вітчизняною» для багатьох народів, в тому числі багатьох українців, котрі інакше трактували саме поняття «вітчизна». Одним з останніх видань, в яких зроблена ґрунтовна спроба осмислення «української війни» в складі Другої світової, є двотомне видання Інституту історії України НАН України історичних нарисів «Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття» [21].

Фактично вперше в українській історіографії в ньому обґрунтовано терміни «друга світова війна» і «німецько-радянська війна», стверджується, що всю різноманітність політичних і воєнних подій світової війни «з наукових позицій некоректно трактувати в руслі поняття «Велика Вітчизняна війна» [21]. А зміщені у двох книгах аналітичні матеріали показують значно ширший спектр настроїв, сподівань і дій українців під час війни та окупації, ніж це підпадає під ідеологему Великої Вітчизняної війни.

Висновки і пропозиції. Таким чином, аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури з теми дослідження дає підстави для таких узагальнених висновків.

Англомовні та німецькомовні західні дослідники у своїх працях формують підґрунтя для пізнання історичного міфу методами філософської науки. Вони визначають поняття «міф» та, кри-

терії за якими історичне знання можна вважати міфологізованим.

Використовуючи поняття ідеології для пояснення причин виникнення міфологізованого історичного знання, західна історіографія вбачає міф інструментом спотворення соціальної дійсності, що виражає інтереси певних груп, які прагнуть зберегти існуючий порядок речей, а міфологію в соціальних науках – подібною евристиці і софістиці в риториці.

Постмодерністичні тенденції в історичній науці сприяють переходу від загальнотеоретичних пошуків до аналізу окремих аспектів функціонування історичного міфу. Це проявляється в розробці типологізації міфів та на основі методів філософії історії пошук способів деміфологізації спотвореної дійсності.

Значний вплив постмодерністичних тенденцій західного історіописання прослідковується в працях представників польської історіографії. Зокрема, цей вплив проявляється в інтерпретації міфу як знерухоженого (неверифіованого) знання про навколишній світ, покладаючи за це відповідальність на історика, як головного творця суб'єктивного знання.

Польські дослідники створюють більш довшу класифікацію історичних міфів, головною особливістю якої є виокремлення фактографічних та історіографічних міфів.

Сучасна російська історіографія вирізняється плюралізмом підходів та напрямків в дослідженнях історичного міфу. Поле зацікавлень російських дослідників окреслюється від дослідження філософії міфу, антропології міфу, загальної теорії політичної міфології, радянської міфології до аналізу проблем взаємовпливу міфу і науки, міфологізації політичних відносин в країнах СНД та використанню міфів у психологічних та інформаційних війнах.

Дослідження радянської міфології та її використання як інструменту інформаційної війни актуальне для сучасних українських дослідників. Спадок радянських міфів і стереотипів продовжує благополучно жити і функціонувати, а також штучно підтримуватись в свідомості громадян України.

Дослідники визначають наслідки впливу радянської міфології на сучасну історіографію історії України. Однією із головних причин такого впливу вони вважають подальше функціонування і штучне зміцнення тих історичних міфів і стереотипів, які були створені і фундаментально-силовим та маніпуляційним способом насаджено в свідомість громадян іншої держави – СРСР – її комуністичними правителями. Це в свою чергу призводить до розколу суспільної, ціннісної, історичної та інших форм свідомості населення Української держави і, як наслідок, маніпулювання цією, насамперед історичною, свідомістю з боку різних політичних сил.

Незважаючи на те, що сучасні дослідження проблеми міфологізації охоплюють різноманітні аспекти міфології, необхідність ґрунтовного історичного аналізу проблематики міфу як форми інтерпретації історії залишається актуальною і потрібною в період спотворення суспільної свідомості під впливом глобалізаційних процесів.

Список літератури:

1. D. LaCapra p. 24 D. LaCapra History and Criticism, Ithaca. New York, 1989, p. 24.
2. H. Kellner Language and Historical Representation: Getting the History Crooked, Madison, 1989. P. 54.
3. L. Kriger Time's Reasons Philosophy of History Old and New. Chicago-London, 1989.
4. Барт Р. Мифологии. Москва : Академический проект, 2008. 384 с.
5. Верстюк В.Ф., Горобець В.М., Толочко О.П. Українські проекти в російській імперії. Україна і Росія в історичній ретроспективі. Нариси в 3-х томах. Київ, 2004. Т. 1.
6. Єфіменко Г. Невмирущі міфологеми радянської історіографії (на прикладі відносин між УСРР та РСФРР в 1917-1923 рр.). Світло й тіні українського радянського історіописання: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, Україна, 22-23 травня 2013 р.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. С. 31–42.
7. Зашкільняк Л. Радянські історичні міфи в сучасній українській історіографії: «старе вино в нових міхах». Світло й тіні українського радянського історіописання : Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, Україна, 22-23 травня 2013 р.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. С. 17–30.
8. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием. Москва : Алгоритм, 2000. 736 с.
9. Кассирер Э. Техника современных политических мифов. *Вестник МГУ. Сер. 7, Философия*. 1990. № 2. С. 60.
10. Кассирер Э. *Философия символических форм*. Том 1. Язык М.; Санкт-Петербург : Университетская книга, 2001. 271 с.
11. Мосионжик Л.А. Технология исторического мифа. Санкт-Петербург : Нестор-История, 2012. 404 с.
12. Нариси повсякденного життя радянської України в добу НЕПу (1921–1928 рр.) : Колективна монографія. Відп. ред. С.В. Кульчицький. НАН України. Інститут історії України. Київ, 2010. Кн. 1, ч. 1–2.
13. Осипов Г.В. Социальное мифотворчество и социальная практика. РАН, Ин-т соц.-полит. исследований. Москва : Норма, 2000. 543 с.
14. Панарин А.С. Реванш истории: российская стратегическая инициатива в XXI веке. Москва : Издательская корпорация Логос, 1998. 392 с.
15. Почепцов Г.Г. Психологические войны. Москва : Рефлбук, 2000. 528 с.
16. Рябчук М. Постколониальний синдром. Спостереження. Київ, 2011.
17. Ставицкий А.В. Онтология современного. Севастополь : Рибэст, 2012. 543 с.
18. Ставицкий А.В. Современная мифология: опыт постижения иного. Севастополь : Рибэст, 2012. 192 с.
19. Тихонова С.В. Социально-онтологический статус мифа. *Философия и общество*. 2008. № 3. С. 48.
20. Топольський Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної на рації. Київ : «К.І.С.», 2012. 400 с.
21. Україна в другій світовій війні: погляд у XXI ст. Історичні нариси. У двох книгах. Київ, 2011. Кн. 1–2.
22. Щербинин А.И. «Я русский бы выучил только за то...» Изучение языка как средство конструирования картины тоталитарного мира в сознании советских школьников. *Политические исследования*, 2000. № 1. С. 124–141.
23. Элиаде М. Мифы, сновидения, мистерии. Москва : «Рефл-бук», «Ваклер», 1996. С. 23.
24. Юнг К.Г. Психология бессознательного. Москва : АСТ, 2001. 397 с.

References:

1. LaCapra D. p. 24 D. LaCapra History and Criticism, Ithaca. New York, 1989, p. 24.
2. Kellner H. Language and Historical Representation: Getting the History Crooked, Madison, 1989. P. 54.
3. Kriger L. Time's Reasons Philosophy of History Old and New. Chicago-London, 1989.
4. Bart R. Myfolohyy. Moskva: Akademicheskyyi projekt, 2008. 384 s.
5. Verstiuk V.F., Horobets V.M., Tolochko O.P. Ukrainski proekty v rosiiskii imperii. Ukraina i Rosiia v istorychnii retrospektyvi. Narysy v 3-kh tomakh. Kyiv, 2004. T. 1.
6. Yefimenko H. Nevmyrushchi mifolohemy radianskoi istoriografii (na prykladi vidnosyn mizh USRR ta RSFRR v 1917-1923 rr.). Svitlo y tini ukrainskoho radianskoho istoriopysannia: Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (Kyiv, Ukraina, 22-23 travnia 2013 r.). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2015. S. 31–42.
7. Zashkilniak L. Radianski istorychni myfy v suchasniï ukrainskii istoriografii: «stare vyno v novykh mikhakh». Svitlo y tini ukrainskoho radianskoho istoriopysannia: Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (Kyiv, Ukraina, 22-23 travnia 2013 r.). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2015. S. 17–30.
8. Kara-Murza S.H. Manypuliatyia soznanyem. Moskva: Alhorytm, 2000. 736 s.
9. Kassyrer E. Tekhnyka sovremennykh polytycheskykh myfov. *Vestnyk MHU. Ser. 7, Fylosofyia*. 1990. № 2. S. 60.
10. Kassyrer E. Fylosofyia symvolycheskykh form. Tom 1. Yazyk M.; Sankt-Peterburh: Unyversytetskaia knyha, 2001. 271 s.
11. Mosyonzhnyk L.A. Tekhnolohyia ystorycheskoho myfa. Sankt-Peterburh: Nestor-Ystoryia, 2012. 404 s.
12. Narysy povsniakdennoho zhyttia radianskoi Ukrainy v dobu NEPu (1921–1928 rr.): Kolektyvna monohrafia. Vidp. red. S.V. Kulchyt'skyi. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv, 2010. Kn. 1, ch. 1–2.
13. Osypov H.V. Sotsyalnoe myfotvorchestvo y sotsyalnaia praktyka. RAN, Yn-t sots.-polyt. yssledovanyi. Moskva: Norma, 2000. 543 s.
14. Panaryn A.S. Revansh ystoryy: rossiyskaia stratehycheskaia unytsyatyva v XXI veke. Moskva: Yzdatelskaia korporatsyia Lohos, 1998. 392 s.
15. Pocheptsov H.H. Psykholohycheskye voiny. Moskva: Reflbuk, 2000. 528 s.
16. Riabchuk M. Postkolonialnyi syndrom. Sposterezhennia. Kyiv, 2011.
17. Stavitskyi A.V. Ontolohyia sovremennoho. Sevastopol: Rybest, 2012. 543 s.
18. Stavitskyi A.V. Sovremennaia myfolohyka: opyt postyzhennia ynoho. Sevastopol: Rybest, 2012. 192 s.
19. Tykhonova S.V. Sotsyalno-ontolohycheskyi status myfa. *Fylosofyia y obshchestvo*. 2008. № 3. S. 48.
20. Topolskyi Ye. Yak my pyshemo i rozumiiemo istorii. Taiemnytsi istorychnoi na ratsii. Kyiv: «K.I.S.», 2012. 400 s.
21. Ukraina v druhii svitovii viini: pohliad u XXI st. Istorychni narysy. U dvokh knykh. Kyiv, 2011. Kn. 1–2.
22. Shcherbynyn A.Y. «Ja russkyi by vyuchyl tolko za to...» Yzuchenye yazyka kak sredstvo konstruyrovaniya kartyny totalyarnoho myra v soznanyi sovetskykh shkolykov. *Polytycheskye yssledovaniya*, 2000. № 1. S. 124–141.
23. Elyade M. Myfy, snovydenyia, mysteryu. Moskva: «Refl-buk», «Vakler», 1996. S. 23.
24. Yunh K.H. Psykholohyia bessoznatelnoho. Moskva: AST, 2001. 397 s.